SPECIFICUL INCLUZIUNII SOCIOEDUCAȚIONALE A COPIILOR CU TULBURĂRI DE SPECTRU AUTIST

THE SPECIFICS OF THE SOCIO-EDUCATIONAL INCLUSION OF CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDERS

Stela MILICENCO, ORCID: 0000-0001-6996-1182
Iulia VERDEȘ, ORCID: 0000-0001-6996-1182
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: [364.07+376.1]-056.36
e-mail: s_milicenco@yahoo.com

Incluziunea socioeducațională a copiilor cu dizabilități în instituțiile de învățământ general*(care conform Codului educației al Republicii Moldova cuprinde grupa pregătitoare din învățământul preşcolar, învățământul liceal sau învățământul profesional tehnic secundar şi postsecundar)* garantează dreptul egal de acces la educație proclamat în diverse documente naționale și internaționale. În acest context, copiii cu tulburări de spectru autist (TSA) sunt de multe ori discriminați în grădinițe sau școli, fiindu-le astfel încălcate drepturile fundamentale.

Autismul este caracterizat printr-o diversitate extrem de mare a manifestărilor şi printr-o complexitate a aspectelor vieţii pe care le implică, reprezentând o dezvoltare atipică a creierului și o tulburare gravă a proceselor normale de dezvoltare, care afectează limbajul, abilitățile de adaptare și interacțiune. Problemele devin aparente pe măsură ce copilul crește, semnele sunt vizibile după vârsta de 1 an, însă nu mai târziu de 2-3 ani. De remarcat că autismul nu se vindecă, dar cu intervenţie timpurie intensivă, unii copiii cu autism învaţă să ducă la maturitate o viaţă independentă.

Etimologic, conceptul de autism provine din grecescul *autos*, care înseamnă *„pentru sine însuși”,* conceptul fiind promovat în premieră în anul 1911 de către psihiatrul E.Bleuler [1, p.55-56]. Datele statistice denotă că la nivel internațional unul din 68 de copii suferă de autism, ceea ce este destul de alarmant, motiv pentru care comunitatea internațională și-a luat angajamentul ferm pentru dezvoltarea incluzivă și accesibilă a acestor copii. Spre deosebire de alte țări, în Republica Moldova lucrurile stau mai bine, doar că…pe hârtie, fiind menționată cifra de 750 de persoane autiste, dintre care 466 (anul 2021). În realitate însă, situația este alta. Există un număr mare de părinți, care refuză să accepte validitatea diagnosticului stabilit și nu se adresează la o etapă inițială la servicii specializate, fapt care creează ulterior dificultăți în recuperarea și socializare copiilor cu autism.Probleme asociate autismului în Republica Moldova sunt amplificate de lipsa numărului suficient de specialiști care sa realizeze terapia necesară și de faptul că nu există un registru al persoanelor cu TSA, majoritatea persoanelor autiste sunt trecuți sub umbrela termenului de „persoană cu dizabilități”. Fără terapie, simptomele autismului și comportamentele disfuncționale se agravează în timp. Este foarte impor-

tant ca părinţii care au copii cu vârsta între 1 şi 3 ani, să solicite aplicarea screening-ului în cabinetul medicului de familie, acest lucru fiind prevăzut de *„Programul Național de identificare precoce a tulburării de spectru autist și tulburări asociate”*.

În scopul analizării specificului incluziunii socioeducaționale a copiilor TSA din Republica Moldova, au fost aplicate metodele praxiologicede cercetare: *5 interviuri cu părinții copiilor cu tulburări de spectru autist care frecventează Centrul Atenție, 5 interviuri cu specialiștii care lucrează cu copii cu tulburări de spectru autist, precum și studii de caz realizate în organizațiile de profil (Centrul de reabilitare pentru copii cu dizabilități Atenție, Centrul Voinicel, Asociația Sos Autism).*

Analizând literatura de specialitate și rezultatele interviurilor, constatăm că pentru a reuși includerea unui copil cu TSA în mediul educațional, este primordial de ținut cont de abilitățile acestora, cel mai des întâlnite fiind următoarele: abilități vizuale deosebite, abilitatea de a înțelege și reține concepte concrete, reguli, enumerări sau tipare. abilități specifice în domeniul IT și tehnologiei, abilități muzică și în domeniul matematicii, dificultăți în înțelegerea vorbirii și îndeplinirea instrucțiunilor verbale, dificultăți privind limbajul expresiv, dificultăți privind competențele sociale, motivația socială redusă, incapacitatea de a înțelege instrucțiuni adresate grupului. atenție selectivă/concentrarea selectivă, lipsa sau limitarea capacității de a imita, lipsa inițiativei și dependența de ajutor[2, p.20-21].Părinții cu copii cu TSA, care frecventează Centrul de reabilitare pentru copii cu nevoi speciale. Atenție, au caracterizat în cadrul interviurilor atitudinea pe care o manifestă oamenii față de copii lor: „*… oriunde nu s-ar afla, este privit mai lung din cauză că poate să cânte, aleargă fără oprire, flutură din mânuțe, scoate sunete neobișnuite”;* (P_1); *„La școală nu comunică cu copiii, la terenul de joacă dacă sunt jocuri care îi atrag interesul, încearcă să se implice, nu este înțeles de copiii, dar mai cu seamă de maturi, care au un comportament inexplicabil*” (P_2); „*În curtea casei ne cunosc deja vecinii, chiar avem câteva fetițe care și joacă cu ea la jocuri de divertisment, se integrează … mergem la teatru, stă concentrată tot spectacolul*”(P_3); *„În locuri publice se întâmplă neînțelegeri cateodată, nu toți pot înțelege ca, copilul nu este obraznic ori needucat* (P_4).

Dezvoltarea metodelor și formelor de integrare socioeducațională a copiilor cu TSA a demarat în Republica Moldova odată cu aprobarea *„Strategiei de incluziune socială a persoanelor cu disabilităţi” (2010-2013),* a *„Programului de dezvoltare a educaţiei incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020”*, a *Strategiei şi Planului Naţional de Acţiuni „Educaţie pentru Toţi”*, precum și concomitent cu instituirea profesiei de *cadru didactic de sprijin* în anul 2014. În contextul acestor documente, educaţia incluzivă prevede schimbarea şi adaptarea continuă a sistemului educaţional pentru a răspunde diversităţii copiilor şi nevoilor ce decurg din aceasta, pentru a oferi o educaţie de calitate tuturor în medii de învăţare comună. Pentru a asigura promovarea educației inclusive specialiștii intervievați au menționat, că *„ … cel mai important, cred că ar fi necesară formarea capitalului uman, prin pregătirea de specialiști calificați care să fie motivați să lucreze cu copii cu TSA. Mă refer la medici, asistenți sociali, psihologi”* (E_3), precum și faptul, că „*este importantă informarea societății despre copii cu TSA, sensibilizarea opiniei publice”* (E_5).

Strategiile socioeducaționale utilizate în procesul de socializare a copiilor cu TSA trebuie adaptate la nevoile de bază ale unui copil cu autism, iar această adaptare se referă, în primul rând, la formularea clară a necesităților, structurarea cerinţelor, a spaţiului şi timpului. Experiența ultimilor ani relevă, că cele mai eficiente strategii socioeducaționale utilizate în procesul de socializare a copiilor cu TSA sunt următoarele: analiza comportamentală aplicată (ABA), recompensarea pozitivă, principiul premack, învățarea fără greșeli, înlocuirea comportamentelor alternative, orarele vizuale, comportamentul guvernat de reguli.

Unul dintre puținele instituții care prestează servicii adresate copiilor cu TSA este și Asociația SOS Autism,care este centrată pe suportul copiilor și tinerilor cu TSA prin explorarea ghidată a universului interior și a relațiilor interpersonale. În contextul intervievării specialiștilor care lucrează cu copii cu TSA, a fost precizat că Asociația SOS Autism „…*organizează mai multe grupuri pe categorii de vârstă: 3-6 ani, 7-12 ani, 13-17 ani, tineri peste 18 ani. Debutul asistenței copiilor cu TSA începe cu servicii de consiliere adresate familiei copiilor cu TSA și suport informațional, cum să ofere suport propriului copil și să depășească starea de șoc și negare”* (E_2); *„Serviciile noastre sunt adresate atât copiilor cu TSA, cât și familiilor. Suntem unicii care realizam seminare de școlarizare a părinților cu privire la metodele eficiente de lucru și terapie comportamentală pentru copii”* (E_1). Experții au menționat oportunitatea de „*aplicarea unor proiecte-pilot în școlile din republică, nu doar municipiul Chișinău, pentru a evalua potențialul de acceptare a practicilor incluzive de către pedagogi, prin abordarea unei perspective transparente și flexibile în parteneriatul de învățare și colaborare dintre elevi, profesori, familie și personalul de sprijin personalizat”*(E_5).

În baza studiului realizat, considerăm oportune următoarele *recomandări*:

- Promovarea la nivel de familie, comunități, instituții de învățământ a rolului educației incluzive în asigurarea șanselor egale la educație de calitate pentru toți copiii.
- Dezvoltarea parteneriatului între organizațiile care lucrează în domeniul prestării serviciilor pentru persoanele cu TSA.
- Diversificarea serviciilor adresate copiilor cu TSA în instituții, prin organizarea sălilor senzoriale, de kinetoterapie etc., pentru sporirea nivelului de autonomie a copiilor cu TSA.
- Dezvoltarea serviciilor de *respiro* specializate și gratuite, în fiecare raion, pentru părinții copiilor cu TSA, de care să poate beneficia la necesitate.

Referințe:

1. LEAF, Ron, McEACHIN, John. *Ghid de terapie ABA*. Partea I. București: Editura Frontiera, 2010.ISBN: 9786069246412.
2. *Ghid metodologic: Incluziunea educațională a copiilor cu Tulburări din Spectrul Autist*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2017. ISBN: 9789975539159.